

PRAKTISKĀS DOMĀŠANAS IZKOPŠANA

1. Varētu likties dīvaini, ka tieši antroposofija aicina attīstīt praktisko domāšanu, jo bieži vien cilvēki, kas ir ārpus antroposofijas, uzskata, ka tā ir kaut kas ārkārtīgi nepraktisks, ka tai neesot nekā kopīga ar dzīvi. Tāds uzskats var pastāvēt tikai tad, ja lietas aplūko virspusēji. Īstenībā tam, kas šeit tiks pārrunāts, ir jākļūst par vadmotīvu visikdienišķākajā dzīvē; tam ir jāspēj katru acumirkli pāriet mūsu jūtās un sajūtās un jāpiešķir mums spēja droši sagaidīt visu, ko dzīve mums piedāvā, rast sev tajā stingru pamatu.
2. Cilvēki, kas uzskata sevi par praktiskiem, iedomājas, ka rīkojas pēc vispraktis-kākajiem pamatprincipiem. Bet, aplūkojot to tuvāk, atklāsim, ka tā saucamā "praktiskā domāšana" bieži vien nav vispār nekāda domāšana, bet gan nemītīga ierasto jēdzienu un ieaudzināto spriedumu atkārtošana (Fortwursteln). Ja mēs absolūti objektīvi pavērosim un pārbaudīsim tā saukto praktiķu domāšanu, mēs atklāsim, ka tajā ir ļoti maz īsta praktiskuma; ka par praktisku sauc to, ko cilvēks ir iemācījies no citiem, t.i., ka viņš iemācījies domāt tā, kā ir domājis viņa skolotājs, kā ir domājis tas, kurš līdz šim ir šo vai to safabricējis un kā to visu atdarināt. Ja kāds domā citādāk, ja viņa domas nesakrīt ar to, kas reiz ir iemācīts, tad tādu cilvēku uzskata par nepraktisku; taču īstenībā domāšanai nav nekā kopīga ar to, kas mums reiz tika ieaudzināts.
3. Ja kādreiz tika atklāts kaut kas patiesi praktisks, tad to nekādā gadījumā nav paveicis kāds praktiķis. Kā piemēru aplūkosim mūsdienu pastmarkas. Pašsaprotami būtu uzskatīt, ka tas ir kāda pasta strādājoša praktiķa izgudrojums, bet tas tā nav. Pagājušā gadsimta sākumā vēstulju nosūtīšana bija saistīta ar daudzām neērtībām. Ja kāds gribēja aizsūtīt vēstuli, viņam bija jādodas uz kādu vietu, kur vēstuli varēja nodot. Tur viņam bija jāizskata dažādas grāmatas un jārisina vēl daudz citu sarežģītu jautājumu. Un šis vienkāršās pastmarkas, kas šodien ir tik ierastas, parādījās tikai pirms kādiem sešdesmit gadiem. Tās izgudroja nevis kāds praktizējošs pastnieks, bet gan cilvēks, kas bija visai tālu no pasta. Tas bija angļis vārdā Hills. Kad marka tika izgudrota, par toreizējo Anglijas pastu atbildīgais ministrs teica: "Pirmkārt, nav ticams, ka ar šo vienkāršojumu sazināšanās izplatīsies tik ļoti, kā iedomājas šis nepraktiskais Hills, otrkārt, ja tas tiešām notiktu, pasta ēka Londonā šim nolūkam kļūtu par mazu."
4. Šim dižajam praktiķim neienāca ne prātā, ka pasta ēkai būtu jāpielāgojas sazināšanās vajadzībām, nevis otrādi. Tātad samērā īsā laikā bija izdevies panākt to, ko toreiz kādam "nepraktiķim" nācās izcīnīt iepretī "praktiķa" viedoklim. Šodien ir pilnīgi pašsaprotami, ka vēstule ar pastmarku tiks piegādāta adresātam.
5. Līdzīgi notika ar dzelzceļu. Kad 1835. gadā tika plānots uzbūvēt pirmo dzelzceļu Vācijā – no Nirnbergas līdz Furtai, Bavārijas mediķu kolēģija novērtēja tā būvēšanu kā nelietderīgu; bet, ja dzelzceļš tomēr tikšot uzbūvēts, tad noteikti abās tā pusēs esot jāuzceļ augsta siena no dēļiem, lai garāmgājējus nepiemeklētu nervu un smadzeņu satricinājums.
6. Kad bija jāuzbūvē līnija Potsdama-Berlīne, galvenais pasta priekšnieks Štenglers teica: "Es sūtu ik dienas divus pasta vagonus uz Potsdamu, un tie ir tukši. Ja cilvēki grib izmest naudu vienkārši ārā pa logu, tad tas viņiem ir jādara uzreiz."
7. Patiesībā reālās dzīves fakti iet "praktiķiem" garām, proti, tiem, kuri iedomājas, ka ir praktiķi.
8. Ir jāatšķir patiesa domāšana no tā saucamās praktiskās domāšanas, kas ir tikai spriedumu veidošana pēc ieaudzinātiem domāšanas ieradumiem.
9. Gribu jums pastāstīt par kādu nelielu atgadījumu, ko pats esmu piedzīvojis, un novietot to mūsu šodienas iztirzājumu centrā.
10. Tas notika manu studiju laikā. Reiz pie manis pienāca kāds jauns kolēģis, viņa seja priecīgi staroja, kā tas mēdz būt ar cilvēkiem, kuriem prātā ienākusi kāda asprātīga ideja, un teica: "Man tūlīt jātiek pie profesora X (viņš toreiz pārstāvēja augstskolā mašīnbūvniecību), es izdarīju lielisku atklājumu. Es atklāju, kā ar zināmas mašīnas starpniecību vairākkārt izmantojot pavisam mazu tvaika spēka daudzumu var paveikt ārkārtīgi daudz darba. Vairāk viņš nevarēja pateikt, jo steidzās pie profesora. Bet, profesoru nesatīcis, viņš atgriezās un izklāstīja man lietas būtību. Es tūlīt uztvēru viņa stāstā perpetuum mobile, bet

tomēr nodomāju: un kāpēc gan galu galā kaut kas tāds reiz nevarētu būt iespējams? Taču, kad viņš bija man visu izstāstījis, man bija viņam jāsaka: "Jā, šī lieta ir asprātīgi un gandrīz pareizi izdomāta, bet praksē tam būtu jāizskatās tā, it kā kāds, iekāpis vilciena vagonā, cik vien jaudas grūž tā sienu un domā, ka vagonš tūlīt iekustēsies. Tavs izgudrojums ir izdomāts pēc šāda principa." Viņš to saprata un pie profesora vairs negāja.

11. Tā cilvēki var izolēties savā domāšanā no dzīves. Pavisam neparastās, retās situācijās tas izpaužas ļoti uzskatāmi, taču dzīvē daudzi cilvēki atrodas šādā izolācijā, tikai ne vienmēr tas ir tik uzkrītoši kā mūsu piemērā. Tas, kurš var vērot šo fenomenu nedaudz intīmāk, zina, ka šādi noris daudzu cilvēku domāšanas process. Viņš bieži vien redz, kā cilvēki, tā teikt, stāvot vagonā, mēģina to stumt no iekšpuses un domā, ka viņi ir tie, kas virza vagonu uz priekšu.

12. Daudz kas no tā, kas dzīvē norisinās, norisinātos pavisam citādāk, ja cilvēki nebūtu šādi vagonā stāvošie stūmēji.

13. Īstenībai atbilstošā praktiskā domāšana paredz pareizo nostāju, pareizo izjūtu attiecībā pret domāšanu kā tādu. Kā var iegūt pareizo attieksmi pret domāšanu? Nevienam, kas tic, ka domāšana ir kaut kas tāds, kas norisinās tikai cilvēka ietvaros, viņa galvā vai viņa dvēselē, nevar būt pareizas izjūtas attiecībā uz domāšanu. Kas šādi domā, to nepārtraukti nepareizas izjūtas novirzīs no pareizās praktiskās domāšanas meklējumiem, no tā, lai uzstādītu savai domāšanai nepieciešamas prasības. Kas grib patiesi izjust domāšanu, tam sev ir jājautā: "Ja es varu veidot domas par lietām, ja es ar domu palīdzību varu izziņāt lietas, tad domām jau sākotnēji ir jābūt lietās. Lietām ir jābūt veidotām atbilstoši domām, tikai tad es varu tās no lietām izdabūt."

14. Cilvēkam jāiztēlojas, ka ar lietām ārējā pasaulē ir kā ar pulksteni. Cilvēka organisma salīdzinājums ar pulksteni tiek izmantots visai bieži, taču cilvēki aizmirst to būtiskāko, proti, ka pastāv arī pulksteņmeistars. Jābūt skaidrībā par to, ka zobrati nav paši par sevi saskrējuši kopā un paveikuši to, ka pulkstenis iet, bet gan, ka pirms tam ir bijis pulksteņmeistars, kas ir salicis pulksteni kopā. Pulksteņmeistaru nedrīkst aizmirst. Pulkstenis ir radies pateicoties domām, domas ir it kā ieplūdušas pulkstenī, lietā. Arī par visu to, kas ir dabas darbi, dabas norises, ir jādomā šādi. Cilvēka radītajās lietās doma ir viegli saredzama, turpretī dabas radījumos to nevar tik viegli apjaust, un tomēr arī to pamatā ir garīga darbība un aiz tās stāv garīgas būtnes.

15. Un tādēļ, domājot par lietām, cilvēks pārdomā tikai to, kas tajās vispirms ir ticis ielikts. Tikai ticība, ka pasaule ir tikusi domāšanas spēka radīta un vēl arvien nepārtraukti sevi šādi rada, padara pašu iekšējo domāšanas darbību auglīgu.

16. Pasaulē valda neticība iepretī garīgumam; pat zinātnieki šai ziņā domā ļoti nepraktiski. Piemēram, tiek pateikts: 'Mūsu planētu sistēma ir radusies no pirmatnējās miglas, kas kādā brīdī sāka rotēt un sablīvējās centrā, izveidojot fizisku ķermeni, tad no šī ķermeņa atdalījās gredzeni un lodes, un šādā veidā mehāniski izveidojās visa planetārā sistēma'. Tas, kurš to saka, izdara lielu domāšanas kļūdu. Mūsdienās tas tiek ļoti jauki mācīts ikvienā skolā, proti, tiek rādīts kāds jauks eksperiments: ūdens glāzē ievieto tauku pilienu, izdur tam cauri adatu un sāk to visu griezt, izraisot rotējošu kustību, kuras rezultātā no lielās tauku lāses atdalās mazi pilieni, un skolotājs uzskata, ka ir uzskatāmi parādījis skolēniem, kā tīri mehāniski varēja izveidoties mūsu planētu sistēma. Tikai nepraktiski domājošais var pēc šāda eksperimenta izdarīt līdzīgu secinājumu, jo pārnesot to uz lielo pasaules sistēmu, viņš aizmirst to, ko citādi dažreiz varbūt arī derētu aizmirst, proti, sevi pašu, to, ka viņš pats ir izraisījis minēto ūdens un tauku pilienu rotāciju. Ja nebūtu viņa, ja viņš to neizdarītu, tauku lāse nekad nesadalītos mazākos pilienos. Ja viņš arī tam pievērstu uzmanību un pārnestu to uz planetāro sistēmu, tikai tad varētu runāt par pilnvērtīgu domāšanu.

17. Šādas domāšanas kļūdas spēlē ārkārtīgi lielu lomu, īpaši mūsdienu zinātnē. Tās ir daudz svarīgākas lietas, nekā parasti domā.

18. Ja kāds grib runāt par patiesi praktisku domāšanu, tad viņam ir jāzina, ka domas var smelties tikai no pasaules, kurā tās jau patiešām atrodas. Kā ūdeni var pasmelt tikai no glāzes, kurā šis ūdens jau ir, tā arī domas var smelties tikai no tām lietām, kurās tās jau ir iekšā. Pasaule ir radīta atbilstoši domām; tikai pateicoties tam, domas no tās var arī smelties. Ja tas būtu citādāk, nekāda domāšana praktiski vispār nebūtu iespējama. Ja cilvēks līdz galam izjūt visu šeit pateikto, viņš bez grūtībām atteiksies no jebkādas

abstraktas domāšanas. Ja cilvēks pilnīgi paļaujas tam, ka aiz lietām stāv domas, ka reālās dzīves fakti norisinās atbilstoši domām, tad viņam būs viegli pievērsties praktiskai domāšanai, kas balstās reālajā īstenībā.

19. Tagad mēs gribam pateikt par praktisko domāšanu kaut ko tādu, kas ir svarīgi tiem, kas stāv uz antroposofijas pamatiem. Tas, kurš ir pārliecināts par to, ka viss, kas norisinās faktiskajā pasaulē, [vispirms] norisinās domās, atzīs, ka ir svarīgi kopt pareizu domāšanu.

20. Pieņemsim, kāds sev saka: "Es gribu pilnveidot savu domāšanu tā, lai patiesi dzīvē vienmēr nonāktu pie pareiziem risinājumiem." Tādā gadījumā viņam jāievēro tas, par ko turpmāk būs runa. Tas, kas tagad tiks pateikts, ir jāsaprot kā patiesi lietišķi pamatprincipi, un, ja cilvēks arvien tiecas ievirzīt savu domāšanu atbilstoši tiem, tad tam būs arī noteikts rezultāts, pat ja iesākumā tas tā neizskatīsies. Turklāt, īstenojot šos pamatprincipus, tiks iegūta pavisam cita domāšanas pieredze.

21. Pieņemsim, ka kāds mēģina pēc iespējas uzmanīgāk novērot kādu viņam pieejamu procesu pasaulē, teiksim, laikapstākļus. Viņš novēro mākoņu konfigurāciju vakarā, saulrietu utt., un precīzi iegaumē redzēto ainu. Viņš mēģina šo attēlu paturēt atmiņā visos sīkumos. Viņš atceras cik vien iespējams daudz no šīs ainas un cenšas saglabāt to līdz rītam. Nākamajā dienā ap to pašu laiku vai arī kādā citā brīdī viņš atkal novēro laikapstākļus un mēģina veidot precīzu priekšstatu par novērojamo situāciju.

22. Ja viņš šādi paturēs atmiņā citu citai sekojošas ainas, viņš ievēros, ka pakāpeniski iekšēji bagātina un aktivizē savu domāšanu, jo domāšanu padara nepraktisku cilvēka dabiska nosliece, vērojot pasaulē procesus, palaist garām detaļas un paturēt prātā tikai pavisam vispārinātus, neskaidrus priekšstatus. Vērtīgākais, būtiskākais, kas domāšanu padara auglīgu, ir tieši prasme veidot precīzus citu citam sekojošo notikumu attēlus, un tad sev teikt: "Vakar tas bija tā, bet šodien tas ir šādi", – un turklāt iespējami uzskatāmi reizē iztēloties abas ainas, kas reālajā pasaulē ir atdalītas viena no otras.

23. Tas nav nekas cits kā uzticēšanās izpausme domas realitātei. Cilvēkam nebūt nav uzreiz kaut kas jāsecina, pēc šodien novērotā nav tūlīt jāsecina, kāds laiks būs rīt. Tā viņš tikai korumpēs savu domāšanu. Viņam daudz vairāk ir jāuzticas tam, ka ārējā realitātē lietas ir savstarpēji saistītas, ka rītdien un šodien notiekošais kaut kādā veidā ir saistīts. Viņam nav par to daudz jāgudro, bet gan vispirms tas, kas laikā seko cits citam, jāpārdomā sevī iespējami precīzos priekšstatu tēlos un tad jāļauj šiem tēliem atrasties blakus cits citam un pāriet citam citā. Tas ir pilnīgi noteikts domāšanas pamatprincips, kas ir jāīsteno, ja patiesi grib attīstīt lietišķu domāšanu. Ir labi šādu pamatprincipu ievērot tieši attiecībā uz tām lietām, kas vēl ir nesaprotamas un kuru iekšējās sakarības vēl nav izdibinātas. Tādēļ tieši attiecībā uz tādām norisēm, kuru iekšējās sakarības mums vēl nav saprotamas (kā, piemēram, laikapstākļi), ir jāpaļaujas uz to, ka tās, būdamas saistītas ārpusaulē, arī mūsos veido kopsakarības; un tam jānotiek, atturoties no domāšanas kā tādās, tikai ar iztēles palīdzību. Ir jāsaka sev: 'Es vēl nepazīstu sakarību, kas pastāv starp manis novērotajām ainām, bet es ļaušu tām mani tapt, un tās mani kaut ko paveiks, ja es vingrināšos atturēties no patvaļīgas prātošanas' Jūs viegli varēsiet noticēt, ka, ja cilvēks šādi, atturoties no domāšanas, veido sev pēc iespējas precīzus tēlainus priekšstatus par citu citai sekojošajām norisēm, tad neredzamajos cilvēkbūtnes locekļos var norisināties kaut kas būtisks.

24. Cilvēkam ir astrālā miesa – priekšstatu dzīves nesēja. Kamēr cilvēks vienkārši prāto, šī astrālā miesa ir viņa Es vergs, taču tā neaprobežojas ar šo apzināto darbību vien, bet arī atrodas zināmās attiecībās ar visu kosmosu.

25. Tajā mērā, kādā mēs atturamies no patvaļīgas domāšanas, kādā mēs pavisam pieticīgi un vienkārši veidojam tēlainus priekšstatus par citu citam sekojošiem notikumiem, tai pašā mērā mūsos darbojas pasaules domas un, mums to nezinot, atstāj mūsu astrālajā ķermenī savu nospiedumu. Tai mērā, kādā mēs, vērojot pasaules procesus, iekļaujamies pasaules gaitā, uzņemam savās domās pēc iespējas nesaduļķotus tēlus un ļaujam tiem mūsos darboties, tai pašā mērā mūsu neredzamais cilvēks kļūst arvien gudrāks.

26. Ja mēs reiz mācēsime, vērojot savstarpēji saistīto notikumu gaitu, ļaut katram jaunajam tēlam pāriet citā, proti, tāpat, kā šī pāreja ir notikusi dabā, tad pēc kāda laika mēs pamanīsim, ka mūsu domāšana ir ieguvusi zināmu elastīgumu.

27. Tā mums jārikojas ar lietām, kuras mēs vēl nesaprotam; savukārt pret tām, kuras mēs saprotam, mums jāizturas nedaudz citādāk, piemēram, pret mūsu ikdienas dzīves procesiem, kas norisinās mums apkārt.

28. Piemēram, kāds, varbūt kaimiņš, ir kaut ko izdarījis. Mēs pārdomājam: "Kāpēc viņš to ir izdarījis?" Mēs iedomājamies: "Varbūt to, ko viņš ir izdarījis šodien, viņš ir izdarījis, gatavojoties tam, ko viņš grib izdarīt rīt." Un tagad mēs vairs neko nesakām, bet gan precīzi iztēlojamies to, ko viņš ir izdarījis, un tad mēģinām ieskicēt savā iztēlē ainu par to, ko viņš darīs rīt. Mēs iedomājamies: rīt viņš izdarīs to un to, un nogaidām, ko viņš patiešām izdarīs. Var gadīties, ka rīt mēs redzēsim, ka viņš patiesi izdara to, ko mēs esam iedomājušies. Var arī būt, ka viņš izdara ko citu. Mēs redzēsim, kas būs noticis, un atbilstoši tam mēģināsim labot savas domas.

29. Tā mēs tagadnē meklējam notikumus, kuru turpinājumu iztēlojamies nākotnē un nogaidām, kas notiks īstenībā. Mēs varam šādi rīkoties attiecībā uz cilvēku rīcību, kā arī uz citām lietām. Tātad attiecībā uz mums saprotamām lietām mēs mēģinām iztēloties, kas, mūsaprāt, var notikt turpmāk. Ja gaidāmais notiek, tas nozīmē, ka mēs esam domājuši pareizi, un tas ir labi. Ja notiek kas cits, ne tas, ko bijām gaidījuši, tad mēs mēģinām pārdomāt, kur esam kļūdījušies. Mēs mēģinām labot savas nepareizās domas, mierīgi vērojot un pārbaudot, kur bija kļūda, kāda iemesla dēļ tas tā ir noticis?

30. Ja mēs esam trāpījuši, tad mums ir sevišķi jāuzmanās no lielīšanās ar savu pravietismu: "Jā, es jau vakar zināju, ka tas tā notiks!"

31. Tas bija vēl viens pamatprincips, kas izriet no uzticēšanās tam, ka iekšējā nepieciešamība atrodas pašās lietās un norisēs, ka pašos faktos jau ir kaut kas, kas lietas virza uz priekšu; un ka tas, kas tur darbojas no šodienas uz rīt dienu – ir domu spēki. Iedziļinoties lietās, šie domu spēki nonāk mūsu apziņā. Tie nonāk apziņā ar minēto vingrinājumu palīdzību, un tad, ja piepildās tas, ko mēs bijām paredzējuši, mēs nonākam saskaņā ar šiem spēkiem. Tad mēs sasniedzam iekšējo saskaņotību ar reālo domu, kas ir vērojamā procesa pamatā.

32. Tā mēs pierodam nevis patvaļīgi prāt, bet gan domāt saskaņā ar lietu iekšējo dabu.

33. Mēs varam kopt praktisko domāšanu arī citādi.

34. Kāds notikums, kas ir noticis šodien, ir saistīts arī ar to, kas ir noticis vakar. Piemēram, kāds zēns ir slikti uzvedies. Kas tam varētu būt par iemeslu? Mēs izsekojam notikumus no šodienas vakardienā un konstruējam iemeslus, kurus mēs nezinām. Mēs sakām sev: "Es domāju, tas šodien ir noticis tādēļ, ka vakar vai aizvakar tika sagatavots ar kādu citu notikumu."

35. Tad mēs interesējamies, kas patiesi ir noticis, un tādējādi uzzinām, vai esam domājuši pareizi. Ja ir atrasts pareizais cēlonis – labi; ja mēs esam izveidojuši sev nepareizu priekšstatu, tad mēģinām noskaidrot kļūdu, izsekojot savu domu gaitu un salīdzinot to ar reāliem notikumiem.

36. Ievērot šos pamatprincipus ir ļoti svarīgi atrast laiku aplūkot lietas tā, it kā mēs ar savu domāšanu būtu nokļuvuši tajās iekšā, it kā mēs būtu iegremdējušies lietās darbošajās domās.

37. Ja mēs to darām, tad pamazām ievērojam, ka burtiski saugam kopā ar lietām, ka mums vairs nemaz nav sajūtas, ka lietas ir ārpus mums, kamēr mēs esam sevī iekšā un par tām domājam; mums rodas sajūta, it kā mūsu pašu domāšana rosītos lietās iekšā. Tam, kurš būs izkōpis minēto spēju līdz pietiekami augstai pakāpei, var šis tas kļūt skaidrs. Cilvēks, kurš pietiekami augstā mērā bija sasniedzis šādi sasniedzamo, kurš ar savām domām vienmēr bija lietās iekšā, bija Gēte. Psihologs Heinroths (Heinroth) 1826. gadā savā grāmatā "Antropoloģija" teica, ka Gētes domāšana esot priekšmetiska. Pats Gēte par šādu atziņu bija iepriecināts, jo tas nozīmē, ka tā ir domāšana, kas nav atdalīta no lietām, tā paliek lietās iekšā, tā rosās lietu iekšējās nepieciešamības ietvaros. Gētes domāšana bija reizē redzējums, un viņa redzējums bija reizē domāšana.

38. Gēte bija guvis ļoti lielus panākumus šādi attīstītā domāšanā. Vairākkārt ir gadījies, ka Gēte, iecerējis kaut ko darīt, piegāja pie loga un teica tam, kas tieši bija viņam blakus: "Pēc trim stundām būs lietus", –

un tā tas arī notika. Viņš varēja pēc maza debess gabaliņa, ko redzēja pa logu, pateikt, kā mainīsies laikapstākļi tuvākajās stundās. Viņa uzticīgā, lietās paliekošā domāšana deva viņam iespēju sajust, kas iepriekšējos apstākļos gatavojas kā no tiem izrietošs notikums.

39. Patiesi, ar praktisko domāšanu var sasniegt daudz vairāk nekā ir pierasts uzskatīt. Tas, kurš apgūs raksturotos domāšanas pamatprincipus, ievēros, ka viņa domāšana patiesi kļūst praktiska, redzesloks paplašinās un pasaules fenomeni tiek uztverti pavisam citādi nekā agrāk. Pakāpeniski cilvēks mainīs savu attieksmi pret lietām un citiem cilvēkiem. Tas, kas viņā notiek, ir reāls process, un tas izmaina visu viņa izturēšanos. Būtu patiesi ļoti svarīgi mēģināt ar savas domāšanas starpniecību saaugt ar lietām, jo šādi vingrinājumi ir ārkārtīgi lietderīgi praktiskās domāšanas apguvei.

40. Kaut kas cits, ir vingrinājums, kas būtu īpaši jāveic tiem, kam parasti īstajā brīdī neienāk prātā pareizā doma.

41. Tādiem cilvēkiem būtu jādara, lūk, kas: pirmām kārtām viņiem jāmēģina domāt tā, lai nepakļautos vienkārši tam, ko nes sev līdzī pasaules gaita, ko lietas nes sev līdzī. Visbiežāk jau notiek tā, ka, ja cilvēkam ir iespēja uz kādu pusstundu apgulties, tad viņš ļauj savām domām brīvi lidināties turpu šurpu. Tad tās tā vien joņo starp simts un tūkstoš iespaidiem. Vai arī, ja viņš ir par kaut ko dzīvē norūpējies, tikko viņš ir atlaidies, tā šī rūpe jau ir ieslīdējusi viņa apziņā un pilnīgi viņu pārņēmusi. Ja cilvēks rīkojas tā, viņš nekad nesagaidīs īstajā brīdī vajadzīgo domu. Ja viņš grib to sasniegt, viņam jārikojas šādi: šajā pusstundā viņam sev jāsaka: 'Es gribu – tik, cik man ļauj laiks – pārdomāt kaut ko tādu, ko es pats izvēlēšos, ko es pats ielaidīšu savā apziņā. Piemēram, es tagad gribu pārdomāt kaut ko no tā, ko esmu pārdzīvojis agrāk, varbūt kādas pastaigas laikā pirms diviem gadiem. Es gribu toreizējo pārdzīvojumu pavisam patvaļīgi ienest savu domu gaitā un gribu padomāt par to, lai arī varbūt tikai piecas minūtes. Visu pārējo prom šajās piecās minūtēs. Es pats izvēlos, par ko gribu domāt.' Izvēlei nemaz nav jābūt tik grūtai, kā es tikko esmu teicis. Tas nebūt nav tā, ka tikai ar grūtiem vingrinājumiem var iedarboties uz savu domāšanas procesu, bet gan ar to vien, ka cilvēks sevi izrauj no plūsmas, kurā viņš tiek dzīves ievilkts. Tam tikai jābūt kaut kam tādam, kas nav saistīts ar parasto dienas gaitu. Un, ja kāds cieš no ideju trūkuma, ja viņam nenāk prātā, par ko varētu brīvi domāt, tad to var atrisināt tādējādi, ka spontāni atver kādu grāmatu un pārdomā to, ko izlasīs pirmajā acu uzmetienā. Vai arī var sev pateikt: es pārdomāšu to, ko redzēju priekšpusdienā, ejot uz veikalu, un kam es citādi nepievērstu uzmanību. Tam ir jābūt kaut kam, kas nav saistīts ar parasto dienas gaitu un par ko jūs citādi nebūtu domājis.

42. Ja sistemātiski arvien no jauna veic šādus vingrinājumus, tad panāk to, ka idejas nāk īstajā brīdī, pareizajā mirklī prātā ienāk tas, kam ir jāienāk. Tādējādi domāšana kļūst kustīga, un tam ir liela nozīme cilvēka praktiskajā dzīvē.

43. Kāds cits vingrinājums ir īpaši piemērots iedarbībai uz atmiņu.

44. Sākumā mēģiniet vispārējos vilcienos atcerēties kādu vakardienas notikumu, kā nu cilvēki parasti kaut ko atceras. Lielākoties jau cilvēku atmiņas ir visai pelēkas, miglainas. Parasti cilvēki ir apmierināti, ja izdodas atcerēties tā cilvēka vārdu, kuru viņi ir satikuši vakar. Bet, ja gribam pilnveidot savu atmiņu, mēs ar to nedrīkstam apmierināties. Ir jābūt pilnīgā skaidrībā par to, ka mums ir sistemātiski jādara, lūk, kas: mums sev jāsaka: 'Es gribu precīzi atcerēties visu par cilvēku, kuru esmu vakar redzējis; arī to, pie kāda mājas stūra es viņu esmu ieraudzījis, kā viņš bija ģērbies un kas viņam bija apkārt. Gribu skaidri redzēt šo tēlu. Arī viņa svārkus, viņa vesti gribu iztēloties iespējami precīzi.' Liela daļa cilvēku ievēros, ka viņi to nemaz neprot. Viņi ievēros, cik daudz viņiem pietrūkst, lai iegūtu patiesu tēlainu priekšstatu par to, ko viņi ir redzējuši un pārdzīvojuši vakar.

45. Mums ir jāatzīst, ka patiešām lielākā daļā gadījumu cilvēki nav spējīgi atsaukt atmiņā to, ko vakar ir pārdzīvojuši. Cilvēku vērojumi patiesi ir augstākā mērā neprecīzi. (Kāda universitātes profesora eksperiments ar saviem klausītājiem parādīja, ka no trīsdesmit klātesošiem tikai divi bija novērojuši kādu procesu pareizi, turpretī citi divdesmit astoņi bija to novērojuši nepareizi.) Bet laba atmiņa ir labas novērošanas bērns. Var jautāt, ko darīt tad, ja cilvēks sākotnēji nevar precīzi atcerēties to, ko vakar ir pārdzīvojis?

46. Vispirms jāmēģina pēc iespējas precīzi atcerēties, un tā vietā, ko nevaram atcerēties, jāmēģina iztēloties kaut ko patiešām nepareizu, bet ar domu, ka tam jāveido kāds vienots veselums ar to, ko mēs

atceramies. Jāizveido pēc iespējas pilnīgs tēls. Pieņemsim, jūs pavisam aizmirsāt, vai cilvēkam, ko bijāt satikuši, bija brūni vai melni svārki mugurā. Tādā gadījumā jūs varat iedomāties, ka viņam bija brūni svārki un brūnas bikses, vestei bija tādas un tādas pogas, kaklasaite bija dzeltena, kreisajā pusē viņam garām pagāja liela auguma cilvēks, labajā – mazāka auguma cilvēks utt.

47. To, ko atceramies, ievietojam šajā ainā, un tikai ar to, ko nevaram atcerēties, mēs to papildinām, lai garā iegūtu pilnīgu ainu. Protams, tad attēls ir nepareizs, bet tas fakts, ka jūs piepūlējāties, lai to pilnveidotu, mudinās jūs turpmāk vērot precīzāk. Turpiniet veikt šādus vingrinājumus, un kad būsit to izpildījuši 50 reizes, tad 51. reizē precīzi zināsit, kā izskatījās tas, ko satikāt vakar un kā viņš bija apģērbies; jūs pilnīgi precīzi atcerēsieties visu līdz pēdējai vestes pogai. Tad jūs vairs neko neatstāsiet nepamanītu, katrs sīkums iespaidīsies jūsu atmiņā.

48. Tādējādi vispirms ar vingrinājumu palīdzību jūs esat saasinājuši savu vērošanas spēju, un turklāt kā precīzas vērošanas rezultātu esat panākuši savas atmiņas uzlabošanu.

49. Īpaši labi ir pievērst uzmanību tam, lai paturētu atmiņā ne tikai tā cilvēka, kuru grib atcerēties, vārdu un atsevišķus sejas vaibstus, bet gan mēģinātu saglabāt pēc iespējas tēlainus priekšstatus, kas sniedzas līdz pat pēdējiem sīkumiem; un, ja kaut ko nevar atcerēties, tad vispirms jāmēģina šo tēlu papildināt, novest to līdz kādam veselumam. Tad drīz vien mēs pamanīsim, kā šādā apkārtceļā notiek mūsu atmiņas nostiprināšanās, tā pamazām kļūst arvien uzticamāka.

50. Tā mēs redzam, ka patiesi pastāv tādi kā paņēmieni, ar kuriem cilvēks var padarīt savu domāšanu arvien praktiskāku un praktiskāku.

51. Īpaši svarīgs ir vēl kaut kas: cilvēks izjūt zināmas ilgas pēc tā, lai, reiz kaut ko nodomājis, šo savu nodomu varētu realizēt. Viņš pārdomā, kā viņš gribētu izdarīt šo vai to, un nonāk pie kāda rezultāta. Tā it ļoti saprotama dziņa, taču tā neveicina praktisku domāšanu. Jebkāda pārlicka steiga domāšanā ved nevis uz priekšu, bet gan atpakaļ. Tādās lietās ir jābūt pacietībai.

52. Tev, piemēram, ir jāaizpilda šis vai tas; tu vari to darīt tā vai citādi, pastāv dažādas iespējas. Ir jābūt pacietībai un jāmēģina iedomāties, kā būtu, ja to izdarītu šādi, un tad jāmēģina iedomāties arī, kā tas izskatītos, ja tu rīkotos citādi.

53. Gan jau vienmēr var pamatot, kāpēc mēs dodam priekšroku vienam vai otram variantam, bet tagad vajadzētu atturēties no tā, lai uzreiz pieņemtu lēmumu, un tā vietā mēģināt iztēloties divas iespējas, un tad sev pateikt: "Tā, tagad viss, tagad es pārstāju domāt par šo lietu."

54. Mēdz būt cilvēki, kuri, mēģinot to darīt, sāk nervozēt, taču ir ārkārtīgi svarīgi pārvarēt nemieru un pateikt sev: "Lūk, tas ir tā un tas ir šitā, bet tagad es par to kādu brīdi nedomāšu." Ja ir iespējams, tad nodoma izpildīšana jāatliek līdz nākamajai dienai un tad atkal jāatsauc atmiņā abas iespējas, un tad atklāsies, ka lietas pa to laiku ir izmainījušās, katrā ziņā nākamajā dienā mēs pieņemam lēmumu pamatīgāk nekā būtu to izdarījuši vakar. Lietas satur sevī iekšēju nepieciešamību, un mums jāļauj šai iekšējai nepieciešamībai brīvi darboties mūsos, un tā patiesi darbosies mūsos, tā bagātinās mūsu domāšanu, kas nākamajā dienā dos mums iespēju pieņemt pareizāku lēmumu. Tas ir ārkārtīgi lietderīgi!

55. Ja kāds mums jautā padomu par vienu vai otru jautājumu, tad mums kaut kas ir jāizlemj. Te vajadzīga pacietība, nedrīkst pārsteigties ar savu lēmumu, bet gan vispirms mierīgi jāpārdomā dažādas risinājumu iespējas; mēs paši ne par vienu no tām neizšķiramies, bet gan mierīgi ļaujam dzīvot mūsos visām šīm iespējām. Tautā ir tāda paruna: "Pirms pieņemt lēmumu par kādu lietu, tā jāizguļ."

56. Lai gan izgulēšana vien neko nedod. Ir svarīgi apdomāt divas vai labāk vairākas iespējas, kas turpina mūsos darboties, kad mēs, tā teikt, neesam klāt ar savu apziņu (miegā), un tad atkal atgriezties atpakaļ pie lietas. Mēs redzēsīm, ka, pateicoties tam, iekšējs domas spēks atdzīvojas un domāšana kļūst arvien lietīšķāka un praktiskāka.

57. Lai kas arī cilvēks būtu pasaulē, vai viņš strādā pie darbagalda vai arkla, vai viņš pieder pie tā sauktajiem privilģēto profesiju slāņiem, viņš ar šo vingrinājumu palīdzību kļūs par praktisku domātāju visikdienišķākajās lietās. Šādi vingrinoties, viņš tvers un redzēs lietas pasaulē pavisam citādāk. Un lai arī

šie vingrinājumi vispirms šķiet skaram tikai iekšējo cilvēka dzīvi, tie ir noderīgi tieši ārpusaulē, tieši tajā tiem ir ārkārtīgi liela nozīme un svarīgas sekas.

58. Gribu piedāvāt jums kādu piemēru, kas parāda, cik svarīgi ir domāt par lietām patiesi praktiski: Kāds cilvēks ir uzrāpjis kokā; kaut ko tur izdarījis, viņš nokrīt lejā, sasitas un ir pagalam. Pirmais, kas ienāk prātā, protams, ir tas, ka viņš mira kritiena rezultātā. Var teikt, ka kritiens bija cēlonis un nāve – sekas. Tas izskatās pēc cēloņa un seku saistības, taču te var gadīties lieli pārpratumi. Kamēr cilvēks bija kokā augšā, viņu varēja ķert sirdstrieka, kuras dēļ viņš arī var būt nokritis lejā. Ir noticis tieši tas pats, kas būtu noticis, ja viņš nokristu būdams dzīvs. Tā var pilnīgi sajaukt vietām cēloni un sekas.

59. Dotajā piemērā tas ir ļoti acīmredzami, bet bieži mūsu kļūdas nav tik uzskatāmas. Tādas domāšanas kļūdas gadās ārkārtīgi bieži. Jāsaka, ka mūsdienu zinātnē ikdienas tiek izdarīti tieši tāda rakstura secinājumi, kur tiek jaukts cēlonis un sekas. Tikai cilvēki to nesaprot, jo neņem vērā domāšanas iespējas.

60. Jāmin vēl kāds piemērs, kas visai uzskatāmi var parādīt, kā rodas šādas domāšanas kļūdas, un kas jums parādīs, ka cilvēkam, kas ir veicis vingrinājumus, kas šodien tika piedāvāti, tas vairs nedraud. Pieņemsim, ka kāds zinātnieks saka sev: cilvēks, kāds viņš šodien ir, radies no pērtiķa; tātad: tas, ko es redzu pērtiķī, spēki, kas viņā darbojas, laika gaitā pilnveidojas un tādējādi rodas cilvēks. Un tagad, lai parādītu domāšanas nozīmi, mums ir jāpieņem sekojošais. Iedomāsimies, ka cilvēks, kuram jāizdara šāds secinājums, kaut kādu apstākļu dēļ tiek novietots uz Zemes pilnīgi viens pats. Bez viņa uz tās būtu tikai tie pērtiķi, no kuriem saskaņā ar viņa teoriju var rasties cilvēki. Un tagad viņš pamatīgi pēta šos pērtiķus, veido pilnīgu priekšstatu par visām tām īpašībām, kas piemīt pērtiķiem. Tagad viņam būtu jāmēģina no šī priekšstata par pērtiķi, pāriet pie priekšstata par cilvēku, lai gan viņš līdz šim vēl nevienu cilvēku nav redzējis. Skaidrs, ka viņš to nevar veikt, viņa priekšstats "pērtiķis" nekad nevar pārvērsties priekšstatā "cilvēks".

61. Ja viņam būtu pareizie domāšanas ieradumi, viņam būtu sev jāsaka: "Manā priekšstatā pērtiķa jēdziens nepārveidojas par cilvēka jēdzienu; tātad tas, ko es novēroju pērtiķos, nevar kļūt par cilvēku, jo citādi arī manam pērtiķa jēdzienam būtu jāpāriet cilvēka jēdzienā. Tātad, ir jānāk klāt vēl kaut kam, ko es nevaru redzēt." Šim cilvēkam tad būtu jāsaprot, ka aiz jutekliskā pērtiķa kaut kas pārjuteklisks, ko viņš nespēj uztvert, un tas tad arī varētu pārvērsties cilvēkā.

62. Mēs negribam iedzīļināties pašas šīs domas neiespējamībā, mēs gribam tikai parādīt domāšanas kļūdas, kas slēpjas aiz šīs teorijas. Ja cilvēks domātu pareizi, viņš saprastu, ka nedrīkst šādi domāt, ja nevēlas kā priekšnosacījumu atzīt kaut ko pārjuteklisku.

63. Ja jūs pārdomāsit šo fenomenu, jūs redzēsiet, ka vesela virkne cilvēku tādā veidā ir izdarījuši ārkārtīgi lielu domāšanas kļūdu. Savukārt tādas kļūdas neizdarīs tas, kurš skolo savu domāšanu iepriekšminētajā ziņā.

64. Tam, kurš patiesi spēj pareizi domāt, šādas ačgārnas domas, ko var sastapt lielākajā daļā mūsdienu literatūras, it sevišķi dabaszinātniskā literatūrā, var izraisīt reakciju līdz pat fiziskām sāpēm, ja viņam tā ir jāizlasa. Ar to nav pateikts itin nekas pret ārkārtīgi lielo vērojumu summu, kas ir iegūti ar šīs dabaszinātnes objektīvām metodēm.

65. Tagad mēs nonākam pie tēmas, kas ir saistīta ar domāšanas tuvredzību. Patiesi ir tā, ka cilvēks nemaz nezina, ka viņa domāšana nebūt nav tik ļoti lietišķa, t.i., atbilstoša lietu būtībai, bet gan lielākoties tā tikai slīd pa ierastajām sliedēm. Tādēļ pasauli un dzīvi izprotoša cilvēka spriedumi ir pavisam citādi, nekā tāda, kas to nesaprot, vai arī maz saprot, kā, piemēram, materialistiski domājošā cilvēka spriedumi. Pārlicināt tādu ar kaut kādiem pamatojumiem, pat ja tie ir ļoti labi un solidi, nemaz nav tik viegli. To, kurš maz pazīst dzīvi, bieži vien ir veltīgi censties pārlicināt ar kaut kādiem pamatojumiem, jo viņš jau šos pamatojumus, no kuriem izriet mūsu apgalvojums, nemaz nesaprot. Ja viņš, piemēram, ir pieradis visā saskatīt tikai materiālo, tad viņš arī turas pie šī domāšanas ieraduma.

66. Mūsdienās cilvēki mēdz kaut ko apgalvot vispār bez jebkādiem pamatojumiem. Aiz tā, ko viņi sauc par pamatojumiem, parasti slēpjas domāšanas ieradumi, kurus viņi ir ieguvuši un kuri iespaido visas viņu jūtas un sajūtas. Izklāstot kaut kādus pamatojumus, viņi ar to tikai noslēpj savas jūtas un izjūtas zem ierastās domāšanas maskas.

67. Un tā bieži vien ne tikai vēlme vien ir domu māte, bet gan arī visas jūtas un domāšanas ieradumi ir domu vecāki. Tas, kurš pazīst dzīvi, zina, cik maz kāds ir ticis pārliecināts par kaut ko ar loģisku pamatojumu palīdzību. Te izšķir kaut kas daudz dziļāks dvēselē nekā loģiskie pamatojumi.

68. Ja mums, piemēram, ir antroposofiskā kustība, tad tam, ka tā mums ir un ka tā darbojas savos atzaros, ir krietns pamatojums. Ikviens, kurš kādu laiku ir darbojies līdz šajā kustībā, ievēro, ka ir sācis citādi domāt un just tādēļ, ka, strādājot šādos atzaros, cilvēki nodarbojas ne tikai ar to, ka meklē kaut kam loģiskus pamatojumus, bet gan bagātina savas jūtas un izjūtas.

69. Pirms pāris gadiem, kāds cilvēks ārkārtīgi zobojās par pirmo reizi dzirdēto garazinātnisko priekšlasījumu, bet šodien viņam daudz kas ir skaidrs un caurskatāms no tā, ko viņš pirms kāda laika ir uzskatījis par augstākā mēra absurdu. Strādājot antroposofiskajā kustībā, mēs izmainām ne tikai savu domāšanu vien, mēs mācāmies piešķirt visai savai dvēselei spēju aptvert tālāku perspektīvu. Mums jābūt skaidrībā par to, ka mūsu domu nokrāsa nāk no kādiem dziļākiem avotiem nekā ir pierasts par to domāt. Tās ir zināmas sajūtas un zināmas jūtas, kas uzspiež cilvēkam kādu viedokli. Loģiskie pamatojumi bieži vien ir tikai rotājums, maskas sajūtu, jūtu un domāšanas ieradumu priekšā.

70. Lai loģiskie pamatojumi cilvēkam kaut ko nozīmētu, viņam ir jāiemācās mīlēt loģiku pašu par sevi. Tikai tad, kad cilvēks iemācās mīlēt objektivitāti, lietu būtību, loģiskie pamatojumi kļūs izšķirīgi. Pakāpeniski cilvēks mācās objektīvi domāt neatkarīgi no simpātijām pret vienu vai citu domu, un tad viņa redzesloks paplašinās un cilvēks kļūst praktisks; praktisks nevis tai ziņā, ka māc bruukt tikai pa iebruuktām sliedēm, bet gan tai ziņā, ka iemācās domāt atbilstoši lietu būtībai.

71. Patiesa rīcība ir lietišķas domāšanas bērns, tādas domāšanas, kas atbilst lietu būtībai. Veicot šādus vingrinājumus, mēs mācāmies ierosināties no lietām, un tādēļ šādi vingrinājumi ir jāveic ar veselīgām lietām. Tās ir lietas, kurās cilvēku kultūra ņēma vismazāko līdzdalību, kas ir vismazāk izkropļotas, proti, tie ir dabas objekti.

72. Mēs vingrināsimies ar dabas objektiem tā, kā šodien to tikām aprakstījuši, un tas padarīs mūs par praktiskiem domātājiem. Ja mēs izkopsim savu domāšanu kā pamatmateriālu, mēs spēsim visikdienišķākos darbus uztvert praktiski. Tā mēs vingrināsim savu dvēseli un tā mācīsies orientēties pēc praktiskās domāšanas.

73. Garazinātniskās kustības auglim jābūt tādām, lai tā sagādātu dzīvei īstus praktiskus. Svarīgi ir nevis tas, ka cilvēks var noticēt tam vai šim, bet gan tas, ka viņš iegūst pārskatu par lietām. Daudz svarīgāks ir veids, kādā antroposofija ienāk mūsu dvēselē, ka tā rosina to darboties un padziļina mūsu pasaules skatījumu, nekā tikai teoretizēšana prom no jutekliskām lietām pie garīgām. Šai ziņā antroposofija ir kaut kas patiesi praktisks.

74. Svarīga antroposofiskās kustības misija ir tā, ka tā iekustina cilvēka domāšanu un atklāj viņam, ka gars atrodas lietās. Ja antroposofiskā kustība iedvesmotos ar tādiem uzskatiem, tā varētu dibināt kultūru, no kuras nekad nerastos tādi domātāji, kā tie cilvēki, kas gribētu iekustināt vagonu, atrodoties tā iekšpusē. Ja dvēsele ir iemācījusies domāt par lieliem dzīves faktiem, tad arī par zupas karoti tā domās pareizi, un cilvēki iemācīties labāk iesist naglu vai piekarināt gleznu pie sienas, nekā viņi to darīja agrāk. Ir ļoti svarīgi, ka mēs mācāmies aplūkot garīgo dvēseles dzīvi kā kaut ko pilnvērtīgu, un ka mēs tādējādi kļūstam arvien praktiskāki un praktiskāki.